

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Heimdall. Dansk Nyaars-Gave for 1816

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Heimdall. Dansk Nyaars-Gave for 1816", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1815_269-intro-shoot-idm91.pdf (tilgået 12. juli 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Indhold

Fortale

Fortalen er usædvanlig kort. Eftersom erfaring har lært Grundtvig, at læsningen af en bog ikke tager hensyn til, hvad forfatteren måtte sige i fortalen, vil han ikke sige noget om bogen (s. IV). I stedet nøjes han med faktuelle oplysninger om, hvilken udgave der er lagt til grund for oversættelsen af fortællingen om Nornegæst, og hvornår han har skrevet "Et Blad af Jyllands Rimkrønike" og "Forslag til Norges Heltedigt". Grundtvig har med vilje udeladt at henvise "til de mange Stæder hos Saxo og Snorro som maae kiendes, før mine Riim forstaaes" (s. V). Han kommer dog med en enkelt anvisning til allersidst i fortalen, hvor han anbefaler at læse nytårsgaven sammen med *Europa, Frankrig og Napoleon* (1815), siden "de kan oplyse hinanden" (s. VI). Forstås de to værker rigtigt, danner de tilsammen et vers til Thyra Danebod (s. VI).

I *Europa, Frankrig og Napoleon* er det urene og forvirrede sprog en af grundene til den franske revolution. Med det urene sprog fører den latinske ånd til undertrykkelse og herskesyge. Dansk er et rent sprog, idet Danmark ikke har været undertrykt af romerne. I 1800-tallet var opfattelsen den, at det var Thyra Danebod, der havde opført fæstningsværket Dannevirke, der skulle sikre Danmarks grænse mod syd. Grundtvig gør dermed også fæstningen og Thyra Danebod til et billede på et kulturelt værn mod negativ indflydelse fra den latinske ånd (Holm 2001, s. 20 f.).

Til Dana

Det indledende digt "Til Dana" er det program for *Heimdall*, som Grundtvig delvist afstod fra at give i fortalen. Digtet falder i tre dele. Strofe 1-8 beskriver, hvordan Danmarks længsel efter materiel rigdom bør erstattes med en rigdom, som ikke ruster. Strofe 9-11 beskriver følgerne af modgangen, og hvordan verden går under. De konkrete historiske begivenheder refererer bl.a. til nederlaget i Napoleonskrigene som Frankrigs allierede, og den efterfølgende afståelse af Norge til Sverige. Strofe 12-20 beskriver tiden efter verdens undergang og den ny og bedre verden, som da skal opstå.

Dele af eddadigtet "Völuspa" fungerer som den intertekstuelle baggrund for "Til Dana", men kun hvad angår skabelsen og undergangen. Genopstandelsen af den nye verden i "Til Dana" spiller på ordene fra Matt 6,19-21 om ikke at samle skatte på jorden men i himlen. Måden, hvorpå "Til Dana" sammenvæver elementer fra norrøn mytologi og kristendom, danner mønster for samlingens to store digte "Et Blad af Jyllands Rimkrønike" og "Forslag til Norges Heltedigt". Med digtet "Til Dana" viser Grundtvig, hvor indarbejdet brugen af den norrøne mytologi er blevet i hans tanke- og billedverden. Digtet er ikke en "domspræken som en række af teksterne fra de foregående år", men beskriver i stedet "Danmarks længsel som en eskatologisk længsel efter himmelguldet" (Auken 2004, s. 233).

Norne-Giæst

"Norne-Giæst" er en ganske præcis oversættelse af uddrag af *Olav Tryggvesons saga*, sådan som den gengives i *Saga þess Haloflega Herra Olafs Tryggvasonar Noregs Kongs* fra 1689.

Ulig Grundtvigs tidligere gendigtninger af norrøn litteratur er "Norne-Giæst" præget mere af dansk end af oldislandsk. Paul V. Rubow peger i den forbindelse bl.a. på de mange ordspil (Rubow 1923, s. 51). Det samme gælder brugen af vendinger, der ligner ordsprog uden at være det, "saa er det nok bedst at lade den Fugl flyve og vende Næsen hjem" (Grundtvig 1815, s. 54), brug af småord, der angiver sætningsforbindelsen og bestemmer rytmen, f.eks. rigtig nok, saamænd og ellers, og en hyppig brug af allitterationer, "fandt at det var en Lyst at lyde derpaa" eller "slog den med Snilde" (s. 28).

"Norne-Giæst" rummer centrale eksempler på Grundtvigs brug af den norrøne litteratur. Det drejer sig om den hedenske skjald Ejvind Skjaldespilder, der til slut i fortællingen lader sig kristne. Situationen minder om dele af Grundtvigs omvendelse i og efter den personlige krise omkring julen 1810. På samme måde spiller den kristne konge Olav 1. Tryggvason som modsætning til den hedenske slægt vølsungerne og sagnkongen Regnar Lodbrogs sønner en væsentlig rolle for Grundtvig. Konkret drejer det sig om 'hedensk heroisme', det

vil sige blodhævn og kravet, om at afgivne løfter altid skal holdes. Kilderne hertil er udover de historiske sagn og sagaer især Sigrdrífumál. Hvor Grundtvig tidligere tog afstand fra den hedenske heroisme, har han til en vis grad forsonet sig med idealismen bag de blodige optrin i de hedenske fortællinger i "Norne-Giæst" (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 663).

Efterklang

Digtet "Efterklang" er det første af sin slags i den genre, Grundtvig selv skabte og navngav *efterklang*. Særligt i tidsskriftet *Danne-Virke* i perioden 1816-1819 udfoldede han denne i større målestok.

Lundgreen-Nielsen definerer efterklangen som en genre, der gav Grundtvig mulighed for at fortolke litteratur "under fri udnyttelse af elementer fra den inspirerende tekst" og lade fortolkningen blive til ny litteratur (1980, s. 664). Digtet "Efterklang" er altså Grundtvigs udlægning af "Norne-Giæst" men i digterisk form. For Toldberg understreger "Efterklang" den betydning, Grundtvig tillægger "Norne-Giæst":

Hvor meget Gr. i dette som fornaldarsaga maskerede eventyr fandt eftertanke værd, viser den *Efterklang*, han forsynede oversættelsen med (...) *Her er der indtraadt symbolveksling mellem Nornegæst og den nattergal, Gr. hører syngte om begivenhederne i vor gamle historie* (Toldberg 1950, s. 209).

Som eksempel på dette anfører Toldberg strofe fem og seks. Nattergalen synger om "gammel Færd og Daad" (s. 178, strofe 5), og sammen med Nornegæst er de to "Gamle Danmarks gode Vætte" (s. 178, strofe 6). Det betyder, at Danmarks historie rækker tilbage til en fjern oldtid (1950, s. 209 f.).

Et andet eksempel er fortællingen om Nornegæsts forvandling fra hedensk til kristen skjald. I første strofe af "Efterklang" spørger Grundtvig, om myten fortæller mere end blot "et Nul paa Sagas Skiold", om den måske skjuler "et sanddru Syn?" Det gør den, og det er spådommen om et kristent Danmark (s. 70, strofe 31). Vejen fra det indledende spørgsmål til strofe 31 er lang. Den går over foreningen af Nornegæst og nattergalen til et symbol på Danmark, Nornegæst som historisk vidne, historiefilosofiske fortolkninger, Nornegæsts lys, der omskrives til kærlighedens lys, hans besøg hos Hløvder (Ludvig 2.) og en fri gendigtning af norrøne sagaer (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 664; Toldberg 1950, s. 210).

Skønt Toldberg og Lundgreen-Nielsen i alt væsentligt er enige i beskrivelsen af indholdet i "Efterklang", tillægger de det helt forskellige betydninger. For Toldberg er det centrale i digtet "forkyndelse af det kristne og det danske" (1950, s. 210). I modsætning hertil lægger Lundgreen-Nielsen vægt på digtet som "et eksempel på, hvorledes Grundtvig agter at benytte sin nye poetiske frihed" (1980, s. 664).

Freden

Digtet er skrevet i 1813, mest sandsynligt i sommeren (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 596 f.). Det blev oprindeligt skrevet til digtsamlingen *Kvædlinger* udgivet juli 1815, men udeladt på grund af pladsmangel (Grundtvig 1815, s. XV f.). Det består af 502 vers fordelt over 22 strofer af varierende længde. Lundgreen-Nielsen inddeler digtet i fire afsnit efter deres indhold: Første afsnit dækker vers 1-113, andet afsnit vers 114-340, tredje afsnit vers 341-489 og fjerde afsnit vers 490-502. Lundgreen-Nielsen resumerer digtet således: Det er en skildring af Danmarks lykkelige og fredelige fortid, som nu er afløst af en lige så sørgelig nutid. Det er, hvad digtet bevidner. Grunden er den, at fortidens fred ikke var en ægte Guds fred. Kun kirken og kristendommen kan skabe den ægte fred. Samtidens ønsker om fred dækker blot over materialisme, og den er en gentagelse af den kun tilsyneladende lykkelige fortid (1980, s. 593 f.).

Toldberg kalder digtet for "en straffetale paa vers" (1950, s. 11). Lundgreen-Nielsen er enig og kalder digtet for "det store revselsesdigt" (1980, s. 593). Digtet er kendetegnende for forfatterskabet i perioden 1810-1815. Grundtvig mangler ifølge Toldberg "evne til i digtning at trænge substans, som har sin rette plads i diskursiv fremstilling, tilbage" (s. 11). Der er med andre ord lidt poesi og humor og for megen moraliseren og realisme (det som Toldberg kalder substans) i digtet. Toldberg mærker "hele tiden den løftede pegefinger" (1950, s. 11).

Ejnar Thomsen kritiserer Toldbergs opfattelse af digtet, og mener, at han misforstår det. Thomsen mener, at netop realismen er digtets helt afgørende kvalitet. Det er skrevet i 1813, og det skal derfor læses som et udtryk for Grundtvigs "dybe og levende angst for Danmarks politiske og åndelige undergang". Digtet er "et aldeles adækvat udtryk for hvordan han i sine mørkeste øjeblikke så på tingene". Derfor skal det hverken have humor eller være poetisk (Thomsen 1952, s. 83).

I modsætning til Toldberg og Thomsen understreger Lundgreen-Nielsen, at digtet kun i begrænset omfang beskriver egentlige samtidsforhold. Blot 26 ud af 502 vers indeholder egentlig samtidshistorisk stof (1980, s. 595). Han afviser dermed Toldberg og Thomsens biografiske læsninger af digtet. Dets realisme og samtidskritik findes i fremstillingen af "typiske hverdagssituationer (...) dramatiske idyller eller til klubtidens fædrelandskærlige puncheviser" (s. 595). Grundtvig kæder sig selv som digter sammen med den historie, han fortæller om Danmark. Af samme grund må han som *person eller tegn* i digtet ikke forveksles med den *biografiske person* Grundtvig (s. 908, note 95). Lundgreen-Nielsen tager ikke stilling til om digtet mangler realisme eller poesi, eller om det er et personligt udsagn, men fastholder, at dets skildring og kritik er litterært eller poetisk funderet. Digtets sammenbrud, som han kalder dets afslutning, skyldes dets manglende anvisning på en løsning af den krise, der beskrives (s. 596). Begyndelsen på den afsluttende strofe og beskrivelsen af sammenbruddet lyder: "Trolden var Brudgom og Hexen var Brud, / Ak, hvilken Yngel der rugedes ud! / O! at jeg kunde med Luer / Male den Æt jeg beskuer!" (s. 93, strofe 22).

Et Blad af Jyllands Rimkrønike

Ifølge Toldberg er det i "Et Blad af Jyllands Rimkrønike", at Grundtvig "endelig som moden digter har fundet sig selv og tilvejebragt enhed mellem substrat [livsholdning] og struktur [kunstnerisk fremstilling]" (1950, s. 11). Lundgreen-Nielsen betegner digtet som stort og indholdsrigt, dets beskrivelse af Jylland, som "det udførligste stykke naturlyrik i hele det digteriske forfatterskab" (1980, s. 665). Auken kalder digtet for "en af Grundtvigs største poetiske præstationer" og stedvis lige så vanskeligt som *Nyaars-Morgen* fra 1824 (2004, s. 237).

Digtet er det længste i *Heimdall*: 1.890 vers fordelt over 270 strofer á 7 vers. Digtet falder formelt i to dele: de første 264 strofer, digtets hovedparti, og en afslutning bestående af de sidste 6 strofer.

Lundgreen-Nielsen inddeler i sin gennemgang digtet i tre hoveddele: Beskrivelsen af Jylland, Jyllands historie og de kommenterende strofer (1980, s. 665). Auken inddeler de første 264 strofer i fire mindre dele: en geografisk beskrivelse af Jylland, en historisk del om det hedenske Danmark og en del om kristendommens indtog sammesteds. De sidste 24 strofer, der betegnes som "ren udtydning" af digtet, udgør fjerde og sidste del (2004, s. 236).

Digtet indeholder syv delvist identiske strofer. Det er stroferne 27, 40, 54, 68, 97, 115 og 188. Overordnet strukturerer og udlægger stroferne digtet. De syv strofer har flere forskellige betegnelser. Toldberg kalder dem for stevstrofer (1950, s. 62). Stev betyder tidsmellemlum eller omkvæd. Stroferne spejler det konkrete og gør det almenyldigt (s. 62). Lundgreen-Nielsen kalder dem "omkvædsstrofer", der fungerer som "komma eller punktum" mellem digtets fortællende dele (1980, s. 669). Hos Holm betegnes de under et som "omkvædsstrofen", og de har som funktion at forklare "Grundtvigs specielle historiske bevidsthed, som også kommer til at præge efterklangsdigtene" (2001, s. 22). Auken betegner de syv strofer som "motto for eller sammenfatning af hele digtet" (2004, s. 253). Endelig omtaler Jørgen I. Jensen dem, med et begreb fra musikken, som et "ledemotiv" (2017, s. 18). Skønt stroferne ikke tildeles præcist samme funktion, er alle enige om, hvilke strofer der er tale om. Den første af de syv strofer lyder:

- 27 Det er heel underligt et Sprog
Hun har, den Dane-Sage,
Hun taler kun saa jævnt, og dog
Saa snildt om gamle Dage,
Hun har en Røst alt som den Fugl
Som over Guld til Vagt og Skiul
Man saae paa Jelling Hede (s. 102).

Stroferne gengiver i fortættet form den overordnede fortælling i "Et Blad af Jyllands Rimkrønike". Historien om Danmarks fortid skal føres ind i nutiden.

Lundgreen-Nielsen kalder strofe 170-195 for kommentarstrofer, og de udgør ifølge ham et eget stillag (1980, s. 672). Stroferne er "en fortættet, til tider forkrampet kabbalistisk stil, hvor myter tolkes med myter, gåde forklares ved gåde og sagn (...) uden megen vejledning til den ukyndige læser" (s. 672). Auken opfatter stroferne, der præges af et "vildnis af associationer", som "digtets sikreste" (2004, s. 239). Også Toldberg mener, at associationerne - han kalder dem for participation (afspejling) - "hvor alt for den receptive betyder noget under spejlingens lov" er en afgørende kvalitet ved digtet (1950, s. 11). De 26 strofer er en udlægning af digtets centrale symbol, ravspejlet. Det sker via en sammenstilling af myterne om heliaderne, der græd tårer af rav over Faëtons død (s. 152, strofe 171), og Freja, der græd tårer af guld over længslen efter sin ægtefælle Od (s. 154, strofe 176). Kommentarstroferne udlægger også andre myter. Strofe 177 og 178 er allegorisk udlægning af "Hyndluljóð", hvor Freja er Danmark og Od (her kaldet Ottar) er Kristus:

- 177 Hun Othars Æt og Arvetal
Udspørge maae i Tide,
Før Othar med Angantyr skal
I Kreds om Odlen stride,
Da skal det blanke Sagaskiold,
Hvor Old forener sig med Old,
Ham Danefæet *hiemle*.
- 178 Ja, Danmark! du est Freia vist
Alt med sin Gylden-Taare,
Din Ægtemand er hviden Christ,
I Verdens Mund en Daare,
Ham søgde du i Hedenold,
Afmale skal du paa hans Skiold
Hans Æt og hans Bedrifter (s. 155, strofe 177 f.).

Spejlet er et centralt symbol i "Et Blad af Jyllands Rimkrønike". Det har flere navne i digtet: "Gaade-Speile" (s. 155, strofe 179) eller "Dunkelheds Gestalt" (s. 171, strofe 225), navne Grundtvig henter fra 1 Kor 13,12, "Runespeil" (s. 171, strofe 223) og "Speil af Rav" (s. 171, strofe 225). Det dunkle eller kun halvt gennemsigtige spejl forudsætter troen på, at det som spejles deri kan opklares eller begribes. Spejlet er af rav af to grunde:

det er formastelig selvklogskab at tro, at man som menneske kan se tingene virkelig klart som i et glasspejl; og som dansk maa man tilegne sig troen og dens sandhed paa den for danske naturlige maade (Toldberg 1950, s. 62).

Forslag til Norges Heltedigt

Digtet "Forslag til Norges Heltedigt" består af 1.244 vers fordelt over 119 strofer af varierende længde. Digtet er en beskrivelse og fortolkning af den norske historie og natur og af forholdet mellem hedenskab og kristendom omkring 900-tallet. De første sagaer fra *Heimskringla* og eddadigtene "Völuspá", "Hyndluljóð" og "Svipdagsmál" er de væsentligste kilder til digtet (Auken 2004, s. 295). Digtet kan være påbegyndt så tidligt som i december 1811 (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 674). Det var tiltænkt *Kvædlinger*, hvilket måske forklarer, hvorfor det opfattes som mislykket i *Heimdall*. "Forslag til Norges Heltedigt" er blevet kaldt usammenhængende og stedvist opbrudt (Toldberg 1950, s. 47), og ufærdigt, ujævnt og en blanding af slappe linjer og mere veloplagte formuleringer (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 676). Auken fremhæver dog det mytologiske billedsprog og gendigtningernes energi som kvaliteter ved digtet (2004, s. 296).

Gustav Albeck fremhæver vigtigheden af at bestemme den historiske baggrund for digtet som et supplement til Toldbergs "mange ingeniøse og subtile Undersøgelser af Symbolernes Veksling og Betydningsvarianter" (Albeck 1955, s. 117). Albeck spørger, om ikke der er en sammenhæng mellem de tilsyneladende heterogene dele, som nytårsgaven består af. Det bekræftende svar finder han i fortalen, hvor Grundtvig skriver, at *Europa, Frankrig og Napoleon* (1815) kan oplyse *Heimdall*. Dette værk er for Albeck nøglen til *Heimdalls "Hoveddør"* (1955, s. 121). Nøglen er forestillingen om, at Danmark og Norge i forening skal opfylde de løfter, som Grundtvig læser ud af Bibelen og historiens gang. Det er netop det, Grundtvig fremstiller i prosa i *Europa, Frankrig og Napoleon* og på vers i "Forslag til Norges Heltedigt" (1955, s. 125).

Med "Forslag til Norges Heltedigt" vender Grundtvig sin interesse mod Danmark. Norge personificeres gennem Olav 1. Tryggvason og Håkon 1. Adalsteinsfostre, og Danmark gennem Frode Fredegod og Ansgar. Hvor de sidstnævnte repræsenterer fred, retfærdighed og udbredelse af kristendommen, repræsenterer de førstnævnte uro og frafald fra den kristne tro. På samme måde gentages modsætningen mellem Norge og Danmark (Jylland) i digtets naturbeskrivelser: Jylland repræsenterer "indre rigdom under det karrige ydre", mens de norske klipper og den norske natur læses som "tegn på overmod, kraft, forstening, kulde" (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 677; se også Auken 2004, s. 295).

Ifølge Albeck var det oprindeligt meningen, at spejlet som symbol skulle have været udfoldet i "Forslag til Norges Heltedigt". Det blev i stedet i "Et Blad af Jyllands Rimkrønike", at symbolet fandt sit fulde kunstneriske udtryk (1955, s. 211). Om det er forklaringen på, at "Forslag til Norges Heltedigt" ikke var kunstnerisk vellykket, skriver Albeck ikke noget om. Men at han synes det var mislykket, er hævet over enhver tvivl:

Forslaget til Norges Heltedigt havarede kunstnerisk og blev en mærkelig Blanding af gamle Stumper fra tidligere Redaktioner, Overskud fra den jyske Rimkrønike og besynderlige Allegorier over Motiver fra

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Ingemanns *Reinald Underbarnet* (1955, s. 211).